

Sprog i Norden

Titel: Hva ønsker språkrøkten av språkforskningen? Forholdet mellom
språkundervisning og språknorm

Forfatter: Aagot Landfald

Kilde: Sprog i Norden, 1984, s. 62-65

URL: <http://ojs.statsbiblioteket.dk/index.php/sin/issue/archive>

© Nordisk språksekretariat

Betingelser for brug af denne artikel

Denne artikel er omfattet af ophavsretsloven, og der må citeres fra den. Følgende betingelser skal dog være opfyldt:

- Citatet skal være i overensstemmelse med „god skik“
- Der må kun citeres „i det omfang, som betinges af formålet“
- Ophavsmanden til teksten skal krediteres, og kilden skal angives, jf. ovenstående bibliografiske oplysninger.

Søgbarhed

Artiklerne i de ældre numre af Sprog i Norden (1970-2004) er skannet og OCR-behandlet. OCR står for 'optical character recognition' og kan ved tegngenkendelse konvertere et billede til tekst. Dermed kan man søge i teksten. Imidlertid kan der opstå fejl i tegngenkendelsen, og når man søger på fx navne, skal man være forberedt på at søgningen ikke er 100 % pålidelig.

Hva ønsker språkrøkten av språkforskningen? Forholdet mellom språkundervisning og språknorm

Av Aagot Landfald

Det er mye diskusjon om begrepet 'norm' i Norge. Det snakkes om forskjellige "normer", og det trekkes inn regionale og dialektale "normer", sosialt bestemte "normer" osv.

Her vil jeg særlig bruke "norm" om den språkformen som er i (tilnærmet) samsvar med offisiell rettskrivning.

Den skriftspråksnormen som Norsk språkråd, Kultur- og vitenskapsdepartementet og Stortinget har fastsatt, er standard for skriftspråket i skolen og i embetsverket.

Lærebøker og offisielt språk skal være innenfor en snevrere del av normen – "læreboknormalen" – men elevene kan i sine skriftlige arbeider bruke alle de former som finnes i offisiell rettskrivning.

Det er gjort noen undersøkelser av språket i skriftlige elevarbeider. Vi har nyere undersøkelser av feil og talemålsinnslag i elevarbeider fra blant annet Bergen, Lillehammer og Vågå i Gudbrandsdalen. Det er ønskelig å få undersøkelser fra flere deler av landet. For lærere kan slike undersøkelser ha betydning. De kan gi innblikk i hvilke språktrekk som er særlig problematiske i de forskjellige landsdeler og kommuner. Så kan opplæringen intensivres der det er særlig behov for det. Dersom slike undersøkelser påviser gjennomgående brudd på normen, uten at dette har grunnlag i lokalt talespråk, gir det grunn til å vurdere opplæringen generelt på disse punktene. Det kan hende at lærestoffet burde ordnes på andre måter, at språkbeskrivelsen ikke er god nok til å danne grunnlag for en velegnet pedagogisk praksis.

Fra normerings- og språkrøktssynspunkt er slike undersøkelser svært nyttige. Undersøkelsene kan vise hvordan elevene mestrer normen, hvordan de tilegner seg nye normer. Det ville ha stor interesse å få en oversikt over hvordan skoleelever utnytter de valgmulighetene som finnes innenfor rettskrivningen.

Undersøkelser av feil i skriftlige arbeider kan henlede oppmerksomheten på svakheter i *språknormen* og på svakheter i *språkbeskrivelsen*.

a) Svakheter i normen

Dersom typer av ortografiske feil og bøyningsfeil går igjen, uavhengig av dialektbakgrunn, kan en spørre seg om de skyldes in-konsekvenser og unødige uregelmessigheter i normen.

Undersøkelser som påviser gjennomgående normbrudd, kan tenkes å føre til at normeringsorganet vil overveie å endre normen på visse punkter. (Eks. Norsk språkråd har vedtatt å skrive *trussel* med to s-er. Dette var en utbredt skrivefeil tidligere blant både barn og voksne. Og en kunne finne lingvistiske argumenter – historiske og systematiske – for endringen. Dessuten er skrivemåten med to s-er i samsvar med dansk rettskrivning.)

b) Svakheter i språkbeskrivelsen

I Norge er det gjort mange undersøkelser som kartlegger talespråket i bygder, byer og landsdeler. I de senere årene er det kommet til beskrivelser av sosiolekter.

Fra et normerings- og språkrøktsorgans synspunkt må det være ønskelig med en mest mulig fullstendig beskrivelse også av standardspråket, dvs. av det noen vil vurdere som landsgyldig tale- og skriftspråk.

Enkelte sider av språket er godt beskrevet. I skolegrammatikker og ordlister og utredninger fra Norsk språkråd, finner en klare regler som gjelder ortografi og bøyning. Andre sider ved språket er vanskeligere å beskrive, og beskrivelsen er mangelfull. Det gjelder syntaks, fraseologi, semantikk. Disse områdene har vært i utkanten av den språkpolitiske interessen, og de har derfor ikke inspirert så mange. Det finnes – i norske standardspråk som i andre lands standarder – normer på disse områdene også. Men på grunn av mangelfull beskrivelse kan det være vanskelig for både normeringsorganet og for norsklærere å gi en entydig og velegnet fremstilling.

For et verdensspråk som engelsk er det laget normative gram-

matikker, bøker om fraseologi, store idiomsamlinger. Slikt har vi svært lite av for vårt eget språks vedkommende. Det er behovet for å gi undervisning i engelsk som fremmedspråk som særlig har ført til den rike floraen av lærebøker i engelsk.

Det betydde en kraftinnsprøyting til språkpedagogikken da det ble nødvendig med intensive språkkurs til de amerikanske soldatene som skulle stasjoneres i fremmede land etter 2. verdenskrig. Et resultat av dette var det også at det ble laget en lærebok i "Spoken Norwegian". Denne boken er kommet i nye opplag, og er antagelig en av de mest omfattende og dekkende beskrivelser av moderne norsk "standard-talespråk". Samtidig er dialogene i boken *skrevet* og forsøkt holdt innenfor gjeldende bokmålsrettskrivning, med valg av vanlige, tradisjonelle, former. Boken tar sikte på å gi et bilde av uformelt og ledig talespråk hos kultiverte Oslo-mennesker, ifølge forordet (Einar Haugen/Kenneth G. Chapman: Spoken Norwegian, 5. utgave, 1982).

En undersøkelse av språket, særlig syntaks og ordvalg, i en bok som denne er av interesse. Det samme gjelder undersøkelser i norsklærebøker for innvandrere i Norge. Forfattere av slike bøker er tvunget til å ta standpunkt til både skrevet og talt standardspråk.

Det er en relativt ny situasjon at det nå drives norskopplæring for utlendinger i Norge. Som grunnlag for utarbeidelse av lærebøker og annet materiell i forbindelse med slik undervisning, trengs det mer av beskrivelser av moderne norsk syntaks og ordbruk.

Forskning som tangerer forholdet mellom språkopplæring og språknorm kan altså være av mange forskjellige slag.

Viktigst og mest verdifull på lengre sikt er *den språklige grunnforskningen*. For vurdering av og videre arbeid med offisiell norm har det betydning av det kommer frem forskning om skrevet og talt standardspråk, særlig på områdene syntaks, fraseologi, semantikk. Slik forskning danner også grunnlaget for de reglene en bruker i språkundervisningen, overfor både nordmenn og utlendinger. Forskning med direkte *praktisk/pedagogisk* siktemål kan være feilundersøkelser. Feilundersøkelser i elevarbeider kan kartlegge typer av setninger og uttrykk som krever spesiell oppmerksomhet i undervisningen. Og feilundersøkelser gir nyttig tilbakemelding til dem som normerer. Andre undersøkelser som kan ha *interesse*, uten at en kan peke på noen umiddelbar praktisk nytte

av dem, er studier av talespråket og lesespråket i skolen, og undersøkelser av læreres og elevers holdninger til språknormen.

Undersøkelser som gjelder praktisering av normen (talt og skrevet) i forbindelse med norskundervisning for utlendinger, vil være av særlig interesse. Slike undersøkelser kan vise hvordan folk vurderer normen når de er i en praktisk situasjon der de tvinges til å ta standpunkt og gi beskrivelser.

Til slutt vil jeg si noen ord om de undersøkelsene som Norsk språkråd selv har satt i gang. De kan vise hva Norsk språkråd i handling har vist interesse for. Vi skal undersøke språkformen i et utvalg skjønnlitteratur fra 1937, 1957 og 1977. Forfatterne av tekstene skal høre til forskjellige "generasjoner" (ingen forfatter over 40 år). Hensikten er i første rekke å få rede på hvordan rettskrivningsendringene har virket inn på språket til forfatterne. Vi har nå tilrettelagt for edb mer enn halvparten av tekstene (alle bokmåls-tekstene fra de tre årene), og vi har fått forlengs- og baklengs- og frekvensordlister. Disse listene har vi allerede nå nytte av når vi behandler skrivemåte eller bøyning av enkeltord. Materialet vil måtte tilrettelegges i form av indekslistor og konkordanser til bruk i undersøkelser av syntaks og fraseologi.

Foreløpig har vi bra nytte av disse ordlistene når det gjelder enkeltord. Men for at den systematiske undersøkelsen skal komme i gang, vil det være nødvendig med konsentrert innsats av én eller flere personer.

Undersøkelsen kan bli et korrektiv til oppfatninger om hvordan normen praktiseres. Den kan belyse virkningen av normendringer, og om skolespråket (rettskrivningen i lærebøker) betyr like mye eller mer enn litteraturspråket for elevenes fremtidige valg. Undersøkelsen kan øke kunnskapen om norsk språk, og enhver økning av kunnskapen kan komme undervisningen i norsk til gode, og den vil være til nytte for normeringsinstansen.